

KÜRESEL FİNANSAL KRİZİN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM AKIŞLARINA ETKİSİ

Nevin YÖRÜK¹

Özet

Yaşanılan küresel finansal kriz, kredi, likidite ve güven krizine dönüşerek gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ayrımı yapmaksızın tüm ülkeleri derinden etkilemiştir. Küresel finansal kriz ortamının yarattığı likidite darlığı uluslararası doğrudan yatırımlar açısından önemli bir düşüş eğilimi sonucunu oluşturmuştur. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD) tarafından açıklanan verilere göre, DYY girişlerinde 2008 yılında başlayan düşüş 2009 yılında daha da keskinleşerek yatırım eğilimlerini azaltmıştır.

Şirketlerin yatırım yapabilme kapasiteleri, finansal kaynaklara erişimdeki kısıtlar nedeniyle azalması beraberinde ekonomiye ilişkin olumsuz beklentiler de yatırım eğilimlerini azaltarak, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin farklı oranlarda etkilendiği görülmektedir.

Bu bağlamda, bu çalışmada, krizin DYY girişlerindeki etkisi, Türkiye, benzer ülkeler ve global bazda araştırılarak değerlendirilmeler yapılacaktır. Sürdürülebilir bir ekonomik toparlanmanın gerçekleşebilmesi için; yabancı yatırımların ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunma potansiyelinin hayata geçmesini mümkün kılacak ek politikalar, önlemler ve bunların sonuçları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Finansal kriz, Doğrudan yabancı yatırımlar, DYY Performans ve Potansiyel Endeksleri.

The Impact Of The Global Financial Crisis On Global Foreign Direct Investment Flows (FDI)

Abstract

The financial crisis evolved into a credit, liquidity and trust crisis and affected all the countries deeply without any difference on the developing countries. The need of the liquidity that has been caused by the global financial crisis made up an important propensity decline in terms of direct investment. According to the data relased by United Nations Trade Conferance on Trade and Development, the decline of DYY input that started in 2008 has been more intense in 2009 and decreased the investment propensities.

Firms' capabilities to invest, the limitations of access to financial resources and the negative expectations about the economy all decreased the propensity of financial investments and both developed and developing countries have been affected differently.

In this context, this study makes some evaluations about the impact of the crisis to DYY inputs in Turkey, similar countries to Turkey and globally. To achieve a sustainable economic recovery, besides their cautions and results, some additional policies that will accomplish the potential of foreign investments to contribute economic and social development will be discussed.

Key Words: Financial Crisis, Direct foreign investments, FDI performance and potential index.

¹ Doç.Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, İşletme Bl., nyoruk@gop.edu.tr

1.Giriş

Finansal krizin ilk belirtileri Mart 2007’de başlayarak, Ağustos 2007’deki likidite krizi ile ABD finans sektörünün eşik-altı kredi piyasasına ne kadar bulaşmış olduğunun ortaya çıkmasıyla devam ederek ve Ocak 2008’de ABD mali sektörüyle ilgili endişeler derinleşmiştir. Mart 2008’de Bear & Stearns’in JPMorgan’a satılması, Eylül 2008’de Lehman Brothers’ın batması, AIG’nin batmasına izin verilmemesi vd. gibi durumlar küresel bir krize dönüşmüştür.

Finansal krizler ülkeleri farklı kanallardan etkilemektedir. Bu kanallar ve etkileri (TEPAV, 2009)

i) Dış kredi Kanalı

- Küresel likiditenin azalması,
- Bankaların dış finansmanda zorlanması,
- Şirketler de yeni dış finansman bulmakta zorlanması,

ii)İç kredi Kanalı

- Mevduat bankalarının yurtiçi kredilerinin azalması,

iii)Dış Ticaret Kanalı

- İhracatın düşmesi,

iv) Ekonomiye Duyulan Güven

- Tüketici güven seviyesinin düşmesi,
- Reel kesim güvenin düşmesi

Finansal kriz ile birlikte; imalat sanayi üretiminin azalması, ekonominin küçülmesi, bütçe açığı ve işsizlik oranının artması, kredi piyasalarındaki işlemleri durması, borsalardaki ani düşüşler ve birçok büyük şirketin ödeme güçlüğüne düşmesi ile birlikte finans piyasaları büyük bir tehlike içine girmiştir. Gelişmiş ülkelerde başlayan finansal kriz, Kasım 2008’den itibaren gelişmekte olan ülkeleri de etkilemiştir. Gelişmekte olan ülke borsaların çoğunda önemli değer kayıpları olmuş, ülke paraları değer yitirmiş, ülke tahvilleri ve ticari bonolarda risk primleri artmış, aynı zamanda bu ülkelere olan yabancı sermaye akımları ve banka borçlanmaları önemli ölçüde azalmıştır.

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), yabancı bir ülkede şirket yönetiminde uzun vadede söz sahibi olmaya yeterli düzeyde hisse alımı ile gerçekleştirilen yatırımlardır. Ulusal ekonominin yeni global ekonomiye entegrasyonu için önemli bir anahtar olan DYY, sermaye ile birlikte yönetim becerisi, know-how ve yeni teknoloji transferi sağlaması ve pazarlama, ihracat ve istihdam olanaklarını artırması nedeniyle, tasarruf açığı olan ve teknoloji üretmekte zorlanan ülkelerin kalkınmasında önemli işlevlere sahip olmaktadır (DPT, 2000; 2).

Günümüzde yabancı yatırımlara karşı kuşku büyük ölçüde değişmiş, Gelişmiş Ülkeler (GÜ) ve Gelişmekte Olan ülkeler (GOÜ) arasında DYY çekebilmek için bir rekabet ortamı oluşmuştur ve ülkelerin iktisadi büyümesinde yabancı yatırımlar, vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir. DYY’lerin başlıca kaynağını oluşturan çok uluslu şirketlerin dünya ekonomisi içerisindeki ağırlıkları ekonomik güçlerine ve üretimin yapısı ve coğrafyasındaki değişmelere paralel olarak hızla artmaktadır (Yörük 2006;943).

Kredi, likidite ve güven krizine dönüşerek gerek gelişmiş, gerekse de gelişmekte olan ülkeleri negatif yönde etkileyen küresel finansal kriz, doğrudan yatırımlar açısından bir düşüş eğilimine neden olmuştur. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü tarafından açıklanan verilere göre , DYY girişlerinde 2008 yılında başlayan düşüş 2009 yılında daha da netleşerek yatırım teşebbüslerini azaltmıştır.

Küreselleşme; ulusal açıdan ekonomi, politika, kültürel yapının bir dizi ulus ötesi gelişme ile ortaklığı olup, her ülkenin bir diğerini etkilemesine yol açmaktadır. Bu etkileşimin finansal karakterli işlem ve davranışlara da yansımaları avantaj ve dezavantajları beraberinde getirmektedir.

Küreselleşme kavramının en önemli bileşeni sermaye birikimi süreci ile ilgili olup, Burada esas olan sermaye dolaşımının serbestleşmesi, hacminin artması, hızlanması, yaygınlaşması ve yeni yatırım araçlarının devreye girmesidir. Yeni yatırım araçlarının kullanımı ve sermaye dolaşımının kolaylaşması ile birlikte, gelişen ve gelişmekte olan pek çok ülke için doğrudan yabancı yatırımların artması ile sonuçlanmaktadır. Ülkeler için ekonomik istikrar ve küresel ekonomide söz sahibi olma hususlarında DYY'nin artması, avantaj sağlayıcı bir etkidir.

Yaşanan küresel kriz, finansal piyasalarda ve finansal yeniden yapılandırma planlarında geçmiş finansal krizlerin ötesinde bir etki doğurmuştur. Ülkelerin piyasalara müdahale çabalarının kendi piyasa sınırları içerisinde kalamayacağı, meydana gelen krizin ancak ülkeler arasında koordinasyon ile aşılabileceği gözlenmiştir. Böylesi küresel finansal kriz ortamında doğrudan yabancı yatırımlarının da etkilenebileceği çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmada öncelikle yabancı sermaye yatırımlarının ülkeler açısından önemi belirtilecektir. Bu önem doğrultusunda mevcut küresel kriz döneminde yabancı yatırımları eğilimi ve krizin nasıl etkilediği ortaya konulacak, Türkiye, benzer ülkeler ve global bazda araştırılarak değerlendirilmeler yapılacaktır. Sürdürülebilir bir ekonomik toparlanmanın gerçekleşebilmesi için; yabancı yatırımların ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunma potansiyelinin hayata geçmesini mümkün kılacak ek politikalar, önlemler ve bunların sonuçları tartışılacaktır.

Finansal krizlerin yaşandığı günümüzde, Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarından aldığı payın yeterlilik düzeyini ve yabancı sermaye yatırımlarının finansal krizden etkilenme derecesini incelenecektir. Finansal kriz öncesi ve sonrası Doğrudan Yabancı Yatırımlardaki (DYY) durum, yatırım, performans endeksleri indeksleri ile incelenerek değerlendirilecektir.

2. Küresel Finansal Kriz ve DYY Üzerine Etkileri

2.1. Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY)

Küreselleşme süreciyle birlikte yabancı sermayenin kalkınmaya katkısının anlaşılmasıyla, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkeler tarafından önemi artarak büyümektedir. 1980'lerden itibaren, dünyada meydana gelen ekonomik gelişmeler ve uygulanan istikrar programları, finans sektöründeki yeni düzenlemeler, sermaye piyasalarındaki gelişmeler, ülkelerarası ilişkilerin gelişmesi ile sınır kavramının ortadan kalkmasına ve yoğun rekabet ortamı ile birlikte ülkelerin ve işletmelerin sermaye ihtiyacını ön plana çıkarmıştır. Teknolojik gelişmeler ve bilgi teknolojisinin yaygın olarak

kullanılmaya başlanması, iş süreçlerinde değişmelere neden olmuştur. Küreselleşme ile ABD'nin küresel pazardaki etkinliğini artırması, AB gibi yapılanmalarda sınırların önemini yitirmesi, tek para birimine geçilmesi, ABD ve AB dışındaki ülkelerdeki yerli şirketleri dış rekabete karşı küresel ortaklıklara ve sermaye transferlerine özendirmiştir.

DYY, bir ülkede bir firmayı satın almak veya yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesini sağlamak veya mevcut bir firmanın sermayesini artırmak yoluyla o ülkede bulunan firmalar tarafından diğer bir ülkede bulunan firmalara yapılan ve kendisiyle birlikte teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde getiren yatırımlardır (Karluk, 2001; 100). IMF istatistiksel amaçlı çalışmalarda kullanılmak üzere, doğrudan yatırımı “uluslararası yatırımcının herhangi bir yerel şirketin sermayesinin %10’undan fazlasına sahip olması” olarak tanımlamaktadır (UNCTAD, 2009;297).

DYY temel olarak, yatırım faaliyetlerini birden fazla ülkede sürdüren ve üretimle ilgili kararları bir merkezden alan veya çeşitli yollarla bağlı şirketlerin (iştirakler-foreign affiliates) kararlarını etkileyebilen çok uluslu şirketler (transnational corporations-TNCs) tarafından yapılmaktadır. DYY, farklı şekillerde bir ülkeye girebilir: Şirket evlilikleri, özelleştirme, ortak girişimler, sıfırdan yapılan yatırımlar ve mevcut operasyonların genişletilmesi.

Gelişmekte olan ülkeler için DYY’ı çekmek can alıcı bir strateji halini almaktadır. DYY’lar ülkelerin gelişmiş teknolojilere ve sermaye aktarımları için onlara olanak sağlar. Daha da önemlisi modern yönetim uygulamaları ve gelişmiş pazarlarla bağlantı konularında yenilikler getirmektedir. Gelişmiş ülkeler (GÜ) rekabet güçlerini attırabilmek için gerekli olan ucuz işgücü, daha ucuz hammadde, daha uygun yasal düzenlemeler ve vergilendirme sistemini ve şartlarını temin edebilmek için teknoloji ve sermaye transferi yoluna gitmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunları ise sermaye ve teknoloji yetersizliğidir. Daha düşük satın alma gücü ve iç tasarruflardaki eksiklikler ve döviz darboğazı yerli sanayinin gelişimini ve rekabet gücünün artmasını engellerken, gelişmiş ülkelerin standartlarına göre esnek mevzuat, ucuz işgücü ve diğer uygun koşullarda yabancı sermaye için uygun bir ortam hazırlamaktadır(Oksay, 19988;2). Geçmişte yabancı sermaye sadece, sermaye açığını kapatmak, üretimi arttırmak, işsizliğe çözüm getirmek, üretim maliyetlerini düşürmek, ucuz işgücü, taşıma giderlerinden tasarruf sağlamak, düşük vergi avantajlarından faydalanmak, ucuz hammadde kullanmak ve döviz rezervlerini azaltmak gibi nedenlerle ile kullanırken, bugün yabancı sermaye yatırımları, ülke içinde sağlıklı bir rekabet ortamı yaratmak, ülkeye yeni teknolojiler kazandırmak, know-how getirmek, gelişmiş ve sermaye ihraç eden ülkelerin politik ve ekonomik desteğini sağlamak, promosyon, dışa açılmak, çevre korumak, insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi nedenlerle dayanmaktadır(Karacasulu, 2000).

2.2. Küresel Finansal Krizler ve Etkileri

Özellikle son yıllarda dünya üzerinde çok sayıda finansal kriz yaşanmış olup, küreselleşen bir dünyada önlenemez bir durumda yaşanacaktır. Ancak finansal krizlerle karşılaşmamak ya da karşılaşılan finansal krizleri en az zararla geçiştirebilmek için alınabilecek tedbirler de bulunmaktadır. Bunları

döviz piyasalarının istikrarı ve diğer öneriler olarak sıralamak mümkündür (Birinci,1998:21). Bu öneriler doğrultusunda doğrudan yabancı yatırımlardaki azalış eğilimi kriz dönemlerinde karşılaşılan bir sorun olma özelliği teşkil etmeyebilir.

Finansal krizlerin oluşumu ve yayılmasında 1980'lerde başlayan finansal liberalizasyonun önemi büyüktür. Uygulanan finansal serbestleşme programları sonucu finansal denetim azalmış, finansal sektör reel sektörden daha hızlı gelişmiş, finansal faaliyet ve araçlardaki çeşitlilik artmış, yeni finansal ve türev araçlar ve içerdikleri riskleri değerlendirebilecek teknik denetim oluşturulamamıştır. Finansal pazarların ve kurumların uluslar arası niteliğinin hızla artması, ulusal merkez bankalarının yaptırım gücünün azaltılması da pazarlardaki genel kırılganlığını artmasına katkıda bulunmuştur (Özkan, 2008:72).

Alantar'a göre (2009), krizin derinleştiren bir diğer faktör ise sermaye pazarlarının içsel dinamikleri olup, düzenleyici, denetleyici kurumların ve derecelendirme kuruluşlarının, Pazar yapıcılarını bilgilendirmede yaşadığı noksanlık, objektif olmayan ve yanlı değerlendirmeler ve hatalı algılamalardır .

Gelişmiş ülke kaynaklı finansal krizler, gelişmekte olan ülkelerin sermaye akımlarını birkaç kanaldan etkilemektedir. Bu kanallar vasıtasıyla gelişmekte olan ülkelere sermaye akımları azalmaktadır. Bunlar (Cali vd., 2008:4-5);

- i) Ödeme gücü etkisi: Gelişmekte olan ülkelere sınır ötesi kredi ve bankalar arası kredi vermelerde daralma.
- ii) Likidite etkisi: Bankacılık sektöründeki belirsizlik ile kısa dönemli finansal kaynaklarda yaşanan talep artışı sonucunda, bankaların likidelerini baskı altına alarak, daha az sınır ötesi kaynak aktarımı.
- iii) Küresel finansal kriz nedeniyle küresel ekonomik belirsizliklerin yatırımcılar üzerinde riskten kaçma etkisi yaratması ve risksiz finansal varlıkların tercih edilmesi.
- iv) Reel ekonomi etkileri: Kriz nedeniyle gelişmekte olan ülkelerdeki hedeflenen büyümedeki düşüş, bu ülkelere olan sermaye akımlarının daha da düşmesine neden olması.
- v) Borç yönetim etkisi: Finansal kurumların ihtiyatlı borç yönetim mekanizmalarının yokluğu, gelişmekte olan ülkelerin kısa vadeli, orta vadeli, hatta uzun vadeli borçlarını çevirip çevirememelerinin belirsizliği nedeniyle, gelişmekte olan ülkelere olan sermaye akımları üzerinde olumsuz etkilemesi.
- vi) Asimetrik bilgi. Örgütlü finansal ürün pazarlarının yeterince şeffaf olmayışı, yüksek risk, yüksek faizli ipotek kredisi krizinin, bankalar arasında karşı taraf riski (counteryparty risk) ve kayıpların dağılımıyla ilgili yüksek derecede asimetrik bilgiye sebep olabilmektedir. Bu yüzden bankalar, gelişmekte olan ülkelere kredi vermekte isteksiz davranmakta ve sermaye maliyetini arttırmaktadır.

Cali vd. (2008), bir finansal krizin gelişmekte olan ülkelerin sermaye akımları üzerindeki etkisinin büyüklüğü, ülkeden ülkeye ve bazı faktörlere bağlı olarak değişebildiğini ileri sürmektedir. Bu faktörler;

- i) Uluslar arası sermaye akımlarının niteliği; özellikle finansal krizin yaşandığı süreçte banka kredileri ve portföy yatırımlarına nispeten doğrudan yabancı yatırımlar daha az esnek davranabilmektedir.
- ii) Dış borçların vade yapısı; yaşanmakta olan finansal krizin şiddetini ve yaşanma sıklığını etkilemektedir. Dış borç vadesi kısa olan ülkeler finansal krizden daha fazla etkilenebilmektedir.
- iii) Cari işlemler dengesinin fazla vermesi ve gelişmekte olan ülkelerin rezerv varlıkları; özel sermaye akımlarındaki ani değişimleri elimine ederek yaşanmakta olan finansal krize karşı sigorta görevini yerine getirebilmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımların ülke ekonomilerine etkileri ile ilgili literatürde çok sayıda araştırma mevcuttur. Blömström vd.(1992), Balasubramanyam vd. (1999), Zhang (2001), Campos ve Kinoshita (2002), Basu vd. (2003), Choe (2003), Alfaro (2004), Fedderke ve Romm (2006), Zhang (2006), Mallick ve Moore (2008), Ford vd. (2008) tarafından yapılan çalışmalarda, DYY'nin özellikle büyüme üzerinde olmak üzere ülke ekonomileri üzerinde olumlu etkiler yaptığını saptanmıştır.

Borensztein vd. (1998), De Molla (1999), Lensink ve Morrisey (2006) ise DYY'nin ülke ekonomileri üzerine olumsuz etkilerini saptamışlardır. DYY'nin ülke ekonomilerine etkilerinin saptanamadığı, belirsiz olarak sonuçlanan araştırmalar ise Ram ve Zhang (2002), Carkovic ve Lehine (2002), Mercinger (2003) ve Sarkar (2007) tarafından yapılmıştır. Blomström vd. (1996), eğitim düzeyi ve işgücüne katılımın yüksek olduğu gelişmiş ülkelerde FDI'ların üretime katkısı da büyük olduğunu, Borensztein *et al.*, (1998); Li ve Liu, (2004), ülkelerin yeni sermaye kabullenme, dolayısıyla beşeri sermaye seviyesi FDI yatırımlarının büyümeye katkısını belirlediğini tesbit etmişlerdir. Balasubramanyam vd., (1996); Nair-Reichert ve Weinhold, (2001); Basu vd. (2003), yaptıkları araştırmalarda ihracata dayalı büyüme stratejisi uygulayan ülkelerde FDI'ların katkısının arttığı saptamışlardır.

Türkiye ile ilgili Demir (2007), DYY ve yabancı portföy yatırımlarının ekonomik büyümeyle pozitif bir ilişki içerisinde olduğunu saptamıştır. Türedi ve Terzi (2007) tarafından, GSMH ve DYY değişkenlerinin %5 anlamlılık düzeyinde uzun dönemli bir birlikteliğe olduğunu, DYY'dan GSMH'ya doğru %1 anlamlılık düzeyinde tek yönlü bir nedensellik ilişkisi saptanmıştır.

3. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

3.1. Global Düzeyde Doğrudan Yabancı Yatırımlar.

Değerlendirme aralığı 2007 yılı öncesi ve 2007-2008 yılı ve sonrası olarak ele alınacaktır. Bu çerçevede Dünyada dolaşan DYY'lar, Tablo 1'de görüldüğü üzere 1982'de 58, 1990'da 207 trilyon dolar iken 2007 yılında 1411 trilyon dolar olmuştur. DYY'larda 2001 yılında -%40,9 ile başlayan en büyük gerileme, 2002 ve 2003 yıllarında azalarak sürmüş ve 2004 yılında yeniden artışa geçmiştir.

Gelişmiş ekonomilerde yaşanan durgunluk ve krizler, bu ülkelerin borsalarındaki gerilemeler ve kısmen de 11 Eylül olayı, bu gerilemede önemli rol oynamıştır. Aynı yıllardaki bu gerileme sınır ötesi birleşme ve devralmalara da yansımıştır. DYY girişleri, çoğunlukla sınır ötesi şirket birleşme ve satınalmaları şeklindedir.

Tablo 1: Uluslararası Üretim ve DYY'a İlişkin Temel Göstergeler, 1982-2008

	Cari Fiyatlarla (Milyar Dolar)					Yıllık (%) Değişim							
	1982	1990	2006	2007	2008	1986-1990	1991-1995	1996-2000	2004	2005	2006	2007	2008
DYY girişi (FDI inflows)	58	207	1411	1833	1697	23,6	22,1	39,9	27,9	33,6	47,2	29,9	-7,42
DYY çıkışı (FDI outflows)	27	239	1323	1997	1858	25,9	16,5	36,1	63,5	-4,3	50,2	50,9	-6,96
DYY iç akım stoku (FDI inward stock)	789	1941	12470	15211	14909	15,1	8,6	16,1	17,3	6,2	22,5	22,0	-1,99
DYY dış akım stoku (FDI outward stock)	579	1785	12756	15602	13547	18,1	10,6		16,4	3,9	20,4	22,3	-13,17
Sınır ötesi birleşme ve Devralmalar(M&A)	...	200	1118	1637	673	26,6	19,5	10,2	37,6	64,2	20,3	46,4	-58,89
ÇUŞ'lerin yabancı iştiraklerinin satışları	2.741	6.126	25844	31197	30311	19,3	8,8	51,5	15,0	1,8	20,2	20,7	-2,84
ÇUŞ'lerin yabancı iştiraklerinin üretimleri	676	1.501	5049	6025	6020	17,0	6,7	8,4	15,9	5,9	21,2	19,4	-0,8
ÇUŞ'lerin yabancı iştiraklerinin varlıkları	2.206	6.036	55818	66876	69771	17,7	13,7	7,3	-1,0	20,6	18,6	23,1	-89,57
ÇUŞ'lerin yabancı iştiraklerinin ihracatları	688	1.523	4950	5714	6664	21,7	8,4	19,3	21,2	12,8	15,2	15,4	16,63
ÇUŞ'lerin yabancı iştiraklerinin istihdamı (Bin kişi)	21.524	25.103	70003	81615	77386	5,3	5,5	3,9	3,7	4,9	21,6	16,6	-5,18
GSYİH (cari fiyatlarla)	12.083	22.163	48925	54568	60780	9,4	5,9	11,5	12,6	8,3	8,3	11,5	11,38
Gayri Safi Sabit Sermaye Ouşumu	2.798	5.102	10922	12356	13824	10,0	5,4	1,3	15,2	12,5	10,9	13,1	11,88
İşletme ve lisans ücret girişleri	9	29	142	164	-	21,1	14,6	1,1	23,7	10,6	10,5	15,4	
Mal ve hizmet ihracatı	2.395	4.417	14848	17138	19990	11,6	7,9	8,1	21,2	12,8	15,2	15,4	16,64

Kaynak: UNCTAD WIR 2000,2001,2002,2004,2005,2006,2007,2008,2009

2004 yılında başlayan DYY'daki uluslar arası büyüme döngüsü 2007 yılında 1.9 trilyon ile tarihi bir rakama ulaşmıştır. 2008 yılında Dünya çapında mali ve ekonomik krizin etkisi nedeniyle, DYY'da yüzde 15 düşüş olmuştur. 2009 yılı kesin olmayan sonuçlarına göre DYY bu düşüş azalarak sürmektedir.

2008-2009 yıllarındaki global DYY yatırımlarındaki düşüş, uluslararası yatırımlar gibi yerel yatırımları da etkileyen başlıca iki önemli faktörün sonucudur. Bunların ilki, şirket karlarındaki gerileme nedeniyle finansal kaynaklara erişimdeki azalma, dışsal bir neden olarak da daha yüksek fon maliyeti ve daha az kullanılabilir kaynak mevcudiyeti, sonucu yatırım yapan firma kapasitesi,

düşmüştür. İkinci olarak, ekonominin geleceği ile ilgili olarak, özellikle de gelişmiş ülkelerdeki kriz sonrası çok ciddi durgunluk dönemi beklentisi nedeniyle yatırım eğiliminin olumsuz etkilenmesidir. Bu faktörlerin birlikte etkisiyle, riski çok yüksek seviyede algılayan şirketler, kötüleşen iş ortamlarının daha esnek davranarak, yatırım programlarını ve maliyetlerini düşürmektedir. Pazar, verimlilik ve kaynak arama olarak DYY'ın başlıca üç şekli, farklı büyüklükleri ile yer modelleri sonuçlarına rağmen, bu faktörler tarafından etkilenecektir. Ancak Krizin gerçek sonuçları ulus ötesi şirketler üzerine (TNCs) yatırım harcamalarının devam ettiği de görülmektedir.

2008 yılında uluslar arası yeşil alan (greenfield) yatırımları, 2009 yılında çok sayıda proje ve yeni yatırım iptal veya ertelenmesi nedeniyle 2009 yılına göre daha az etkilenmiştir.

3.2 Bölgesel Düzeyde Doğrudan Yabancı Yatırımlar.

DYY'lar esas itibarıyla gelişmiş ülkeler tarafından yapılmaktadır. Asya krizi, Rusya krizi ve diğer küresel krizlerin etkisiyle 2000 yılında düşen bu oran, 2005 yılında toplamda önemli bir artış (%28) sağlamış ve yine GÜ açısından %38'lik bir avantaja ortaya çıkmıştır. Toplam içindeki oran açısından ise GOÜ'lerin payı gittikçe artmakta ve yatırımlardan önemli bir pay almıştır.

Çalışmayı somut bir takım verilerle desteklemeye yönelik olarak Tablo 2'de yer alan 2007, 2008 yıllarındaki doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında meydana gelen değişimleri hem gelişmekte olan ülkeler hem de gelişmiş ülkeler açısından şu şekilde değerlendirilebilir.

Tablo 2: Bölgesel ve Yerel Ekonomilerde DYY Akışları ve Sınır Ötesi Birleşmeler (2007-2008)

	DYY			Sınır Ötesi Birleşme, Devir		
	2007	2008*	Büyüme Oranı %	2007	2008*	Büyüme Oranı %
Dünya Toplam (Milyar Dolar)	1940.9	1658.5	-14.5	1699.8	1205.4	-29.1
Gelişmiş Ülkeler	1341.8	1001.8	-25.3	1504.1	998.3	-33.6
Avrupa Birliği	864.0	544.9	-36.9	811.6	518.2	-36.2
Avrupa	920.9	559.0	-39.3	859.4	561.4	-34.7
Avusturya	29.7	12.4	-58.2	10.4	3.0	-71.2
Belçika	70.0	94.2	34.6	5.9	28.3	380.5
Çek Cumhuriyeti	10.6	10.9	2.6	0.3	5.2	1887.9
Danimarka	11.8	-4.2	-7.8	12.0	6.4	-46.6
Finlandiya	12.4	126.1	-134.0	12.0	4.3	-64.0
Fransa	158.0	126.1	-20.2	62.9	37.9	-39.8
Almanya	56.4	24.9	-55.8	100.8	51.8	-48.7
Macaristan	6.1	6.6	7.7	0.7	1.6	122.1
İrlanda	30.6	-12.3	-140.2	5.8	4.2	-27.7
İtalya	40.2	13.3	-66.9	33.8	26.5	-21.6
Hollanda	118.4	-3.5	-103.0	211.0	25.5	-87.9
Polonya	23.0	16.5	-28.0	1.5	1.3	-17.9
Romanya	9.9	13.3	34.1	1.9	1.1	-44.0
İspanya	68.8	65.5	-4.8	67.2	73.7	9.7

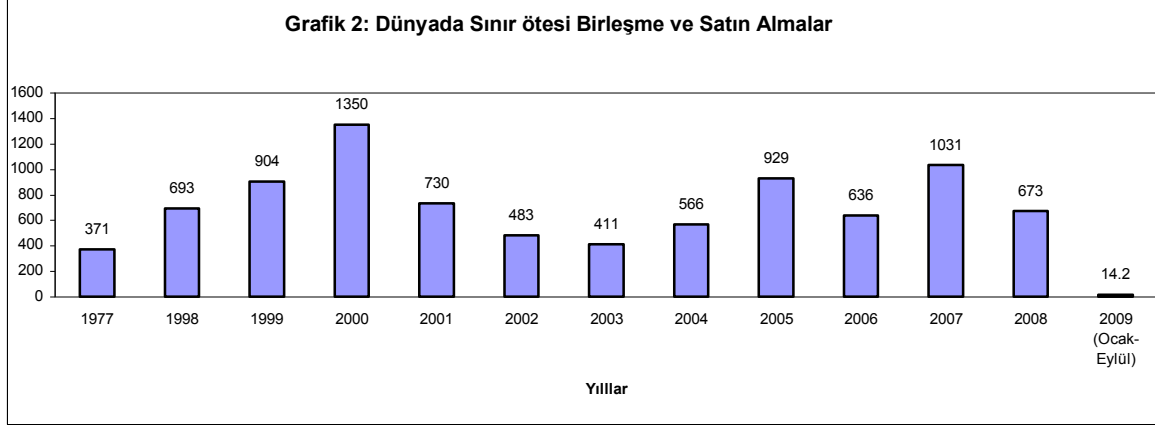
İşveç	22.1	40.4	83.1	14.5	25.4	74.6
İngiltere	196.4	96.8	-50.7	246.2	206.9	-16.0
ABD	232.8	320.9	37.8	389.2	318.2	-18.2
Japonya	22.5	19.0	-15.6	24.6	19.5	-20.6
Gelişmekte Olan Ülkeler	512.2	549.1	7.2	161.6	182.1	12.7
Afrika	53.5	72.0	34.7	12.5	27.0	116.5
Kıbrıs	11.6	9.5	-18.0	2.6	15.9	517.8
Morocco	2.6	2.0	-20.5	0.3	0.1	-64.7
Güney Afrika	5.7	9.0	58.0	7.4	8.9	20.2
Latin Amerika ve Karayipler	127.3	139.3	9.4	31.1	32.8	5.5
Arjantin	5.7	7.3	27.9	1.4	0.8	-46.5
Brazilya	34.6	45.1	30.3	8.7	12.9	47.9
Şili	12.6	16.8	33.5	2.7	3.3	24.8
Kolombiya	9.0	10.6	16.7	4.3	0.6	-85.7
Meksika	27.2	18.6	-31.6	4.3	3.7	-15.2
Peru	5.4	4.1	-24.8	1.2	0.4	-64.0
Asya ve Okyanusya	331.4	337.8	1.9	118.1	122.3	3.6
Bati Asya	71.5	61.4	-14.2	33.8	31.6	-6.6
Türkiye	22.0	18.0	-18.4	17.4	12.0	-31.3
Güney, Doğu ve Güney-Doğu Asya	258.7	275.2	6.4	84.0	90.4	7.6
Çin	83.5	92.4	10.6	16.2	21.0	29.2
Honk Kong, Çin	59.9	63.0	5.2	27.3	18.3	-33.0
Hindistan	25.1	46.5	85.1	5.8	11.2	93.5
Endonezya	6.9	8.3	20.4	2.7	2.7	-0.3
Malezya	8.5	8.0	-5.6	5.1	5.5	7.8
Singapur	31.6	22.7	-28.0	9.2	17.0	84.8
Tayland	11.2	10.1	-10.2	2.9	0.7	-76.8
Güney Avrupa ve Geçiş Ekonomileri	86.9	107.6	23.8	34.1	24.0	-27.0
Rusya	52.5	70.3	34.0	24.9	17.7	-28.9
Ukrayna	9.9	10.7	8.1	1.8	6.0	227.0

Kaynak: UNCTAD 2009 * Tahmini revize edilmiş rakamlar

Gelişmiş ülkeler bazında DYY'daki değişimin 2008 yılında 2007 yılına oranla özellikle AB ülkelerinde yüksek oranlarda bir düşüş eğiliminin mevcut olduğunu görülmektedir. Örneğin Avrupa birliği ülkelerinden biri olan Finlandiya da 2007 yılında ki doğrudan yabancı yatırım oranı 12.4 milyar dolar iken bu oran finansal krizin varlığıyla birlikte 2008 yılında -4.2 milyar dolara gerilemiştir. Büyüme hızı %-134,0 olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine Avrupa birliği ülkesi olan ve aynı zamanda gelişmiş ülke sınıfında yer alan İtalya da yabancı yatırım oranı 2007 yılında 40.2 milyar dolar iken 2008 yılında bu oran milyar dolara gerilemiştir. Bu gerilemeye göre büyüme hızı ise %-66.9 olarak gerçekleşmiştir. Avrupa birliğinin önemli ülkelerinden birisi olan İngiltere'de 2007 yılında 196.4

milyar dolarlık bir seviyeye ulaşmış olan doğrudan yabancı sermaye yatırımları 2008 yılında 96.8 milyar dolara gerilerken, büyüme hızı da %-50.7 olarak gerçekleşmiştir.

Genel anlamda gelişmiş ekonomiye sahip olan ülkelerdeki doğrudan yabancı yatırımların değerlendirilmesini yaptığımızda, kriz öncesi dönemde yani 2007 yılında yatırım miktarları 1341.8 milyar dolar iken bu oran 2008 yılında yani kriz döneminde 1001.8 milyar dolara gerilemiştir. Bu gerilemenin gelişmiş ülkelerin ekonomik istikrarını olumsuz yönde etkilediğini söyleyebiliriz.

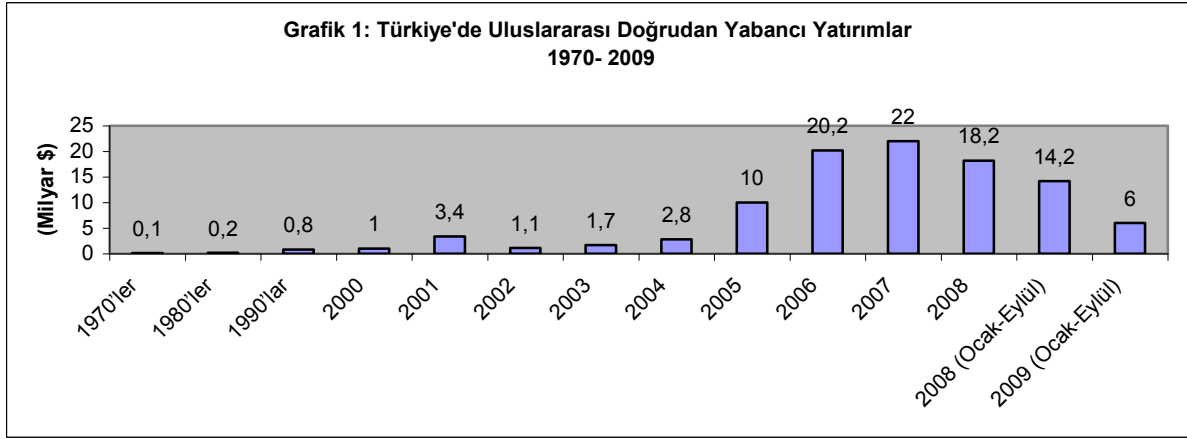
Aynı tabloda bu kez de gelişmekte olan ülkeleri değerlendirme altına aldığımızda gelişmiş ekonomiye sahip olan ülkelere kıyasla daha farklı bir durumla karşı karşıya kalmaktayız. Gelişmekte olan bir ekonomiye sahip olan Güney Afrika da 2007 yılındaki mevcut yabancı yatırım miktarı 5.7 milyar dolar iken krizle birlikte girilen 2008 yılında bu oranda %58 oranında bir büyüme hızı çerçevesinde artış meydana gelmiş ve yatırım miktarı 9.0 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde gelişen ülke konumundaki Çin’de 2007 yılındaki yabancı yatırım miktarı 83.5 milyar dolardan 2008 yılında 92.4 milyar dolara çıkmıştır. Bir başka gelişen ekonomiye sahip ülke olan Hindistan da doğrudan yabancı yatırımları 2007 yılındaki 25.1 milyar dolarlık rakamdan 2008 yılında 46.5 milyar dolarlık rakama ulaşmıştır ki bu oran Hindistan için önemli bir ekonomik istikrar ve büyüme sağlamıştır diyebiliriz.

UNCTAD verilerine göre toplam 15.551 greenfield projeden 6972’sini gelişmiş ülkeler, 7437’sini gelişmekte olan ülkeler, 1142’sini ise geçiş ekonomileri çekmiştir.

Uluslar arası birleşme ve satın alma işlemlerinin toplam değeri, 2008 yılında bir önceki yıla göre %35 azalarak 673 milyar dolar oldu. 2009 yılının ilk yarısında birleşme ve satın alma işlemlerinde ise, global durgunluğa paralel olarak, Türkiye’de 2004 yılından bu yana en düşük işlem seviyesi gözlenmektedir. 2008 yılında yaşanan yüzde 35’in üzerinde düşüşün ardından, 2009 yılı için yüzde 50’lik düşüş beklentisi ılın ilk çeyreğindeki düşük işlem seviyesi ile teyit edilmiş görünmektedir. Uluslar arası yatırımcıların yatırım fırsatlarına yönelik olarak ilgisi sürmekle birlikte, gerçekleşen işlemlerdeki payı geçtiğimiz yıllara kıyasla düşmüştür. Planlanan özelleştirmelerin de gerçekleşmemiş olması dolayısıyla, Deloitte Türkiye, yılın kalanında büyük ölçekli bir işlem gerçekleşmediği takdirde, işlem tutarının 5 milyar doları aşmayacağını öngörmektedir.

3.3. Türkiye ve DYY

Gelişmekte olan ülke konumunda yer alan Türkiye’de yatırım oranlarında diğer gelişmekte olan ekonomiye sahip olan ülkelere nazaran farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’nin 2007 yılındaki doğrudan yabancı yatırım oranı 22.0 milyar dolar iken bu oran 2008 yılında 18.2 milyar dolara gerilemiştir. Ancak, dikkat edilecek olursa gerek Türkiye’de ve gerekse de Türkiye gibi yatırımlarında düşüş eğilimi görülen gelişmekte olan diğer ülkelerdeki bu düşüş eğilim çok düşük oranlarda gerçekleşmiştir. Gelişmekte olan ülkeler sıkı finansal politikalar takip ederek yabancı sermaye yatırımları için daha cazip bir görünüm kazanmıştır. Tablo 2’nin genel hatlarıyla yorumlamasını yapılırsa, gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler kriz sonrası doğrudan yabancı yatırımların miktarı hususunda farklı oranlarda etkilenmeye maruz kalmışlardır. Bu etkilenmenin genel analizini kısaca şöyle yapılabilir; gelişmiş ekonomiye sahip olan ülkeler finansal kriz dönemi ve sonrasında doğrudan yabancı yatırımlar konusunda olumsuz yönden bir etki yaşamışlardır. Yani gelişmiş ülkelerde kriz döneminde doğrudan yabancı yatırımlar azalmıştır.

Buna karşılık gelişmekte olan ekonomiye sahip ülkelerin yabancı sermaye girişlerinde kriz dönemi ve sonrasında büyük tutarlı azalmalar görülmemekle birlikte tam tersi, artışlarında varlığı dikkat çekici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Krizin etkilerinin yıl sonunda derinleşmesi dolayısı ile bu düşüş sınırlı kalırken, 2009 yılında girişlerin daha keskin bir düşüş ile 10 milyar doların altında kalması bekleniyor.

2009’un ilk 9 ayı itibari ile uluslararası DYY girişleri 6 milyar dolar olmuştur. Eylül ayı sonu itibari ile yıllık bazda (Ekim 2008-Eylül 2009) rakam ise 10,1 milyar dolardır. DYY Stok değeri Eylül 2009 sonu itibari ile 128,8 milyar dolardır. Türkiye’deki toplam uluslararası sermayeli şirket sayısı ise, Eylül 2009 sonu itibari ile, 23.057’dir. Eylül 2009 sonu itibari ile en fazla DYY girişinin olduğu sektör, 1,5 milyar dolar ile enerji (elektrik, gaz, su) sektörü olurken; bu sektörün %35 oranındaki payının ardından girişlerde en fazla paya sahip ikinci alan %29 ile imalat sanayi olmuştur.

Tablo 3: Dünya DYY Çeken, DYY Yapan ve Stok Sıralaması Açısından Türkiye.

Türkiye	2007	2008
DDY Çeken	25	20
DDY Yapan	51	40
DDY Stok	40	46

Ancak miktar bazındaki bu olumsuzluklara rağmen Türkiye DYY çeken ülke sıralamasında Tablo 3’de görüldüğü gibi 2007’de bulunduğu 25.sıradan 2008 20.sıraya yükselmiştir. En fazla DYY yapan ülke sıralamasında ise 40’da 51.sıraya çıkmıştır. DYY stok sıralamasında ise 40. sıradan 46. sıraya düşmüştür.

Tablo 3: Türkiye’ye Uluslar arası DYY Girişleri ve Uluslar arası DYY’dan Aldığı Pay

Yıl	Giriş (Milyar \$)	Dünya Toplamındaki Payı %	Gelişmekte Olan Ülkeler Toplamındaki Payı %	Sıralama
1970’ler	0.10	0.20	0.90	-
1980’ler	0.20	0.20	0.80	-
1990’lar	0.80	0.20	0.70	-
2000	1.00	0.10	0.40	53
2001	3.40	0.40	1.60	38
2002	1.10	0.20	0.70	53
2003	1.70	0.30	1.00	53
2004	2.80	0.40	1.00	38
2005	10.00	1.00	3.20	23
2006	20.20	1.40	4.70	17
2007	22.00	1.10	4.20	25
2008	18.20	1.10	2.90	20
2008 (Ocak-Eylül)	14.20			
2009 (Ocak-Eylül)	6.00			

Kaynak: UNCTAD WIR 2000,2001,2002,2004,2005,2006,2007,2008,2009

2008 yılında Türkiye’nin dünya genelindeki uluslararası DYY’dan aldığı pay %1,1 olurken, 153 gelişmekte olan ülke toplamında ise payı %2,9 olmuştur. 2008 yılı itibari ile Türkiye’de uluslar arası doğrudan yatırım stoğu GSYİH’nin % 9,6’sı kadardır. Uluslar arası doğrudan yatırımların toplam sabit sermaye yatırımlarındaki payı ise % 12,3 olmuştur.

Tablo 5: Türkiye’de Uluslar arası DYY’nın Milli Gelir ve Sabit Sermaye Yatırımlarındaki Payı

Yıl	Stok/GSYİH %	Diğer Gelişmekte Olan Ülkelerde Stok/GSYİH %	DYY Girişi/Brüt Sabit Sermaye %	Diğer Gelişmekte Olan Ülkelerde DYY Girişi/Brüt Sabit Sermaye %
1980	9.40	11.50	0.20	1.2
1990	5.60	13.80	2.00	4
2000	7.20	25.10	1.80	16
2001	10.00	26.50	10.70	13.6
2002	8.10	25.10	2.90	10.4
2003	11.10	25.90	3.40	9.5
2004	9.80	26.10	3.50	12.4
2005	14.80	26.50	9.90	11.4
2006	16.60	26.70	17.10	13
2007	22.20	29.80	15.60	13.1
2008	9.60	24.80	12.30	12.8

Kaynak: UNCTAD WIR 2000,2001,2002,2004,2005,2006,2007,2008,2009

4. DYY Performans Endeksleri

Ülkelerin rekabet güçlerinin, yatırım ve iş ortamlarının değerlendirildiği çeşitli gösterge ve endeksler bulunmaktadır. Ülkelere ilişkin endeks ve sıralamalar oluşturulurken, ekonomik ve sosyal göstergeler ile birlikte firmaların içinde faaliyette buldukları yasal ve idari ortam, firmaların karşılaştıkları ticari düzenlemeler, işçi-işveren ilişkileri, bankacılık-sermaye piyasası-vergi düzenlemeleri ve fiili uygulamalar değerlendirilmektedir. Değerlendirmeler, uluslararası kuruluşların verileri, mevzuat incelemesi, şirket yöneticilerine-piyasa profesyonellerine ve kamu görevlilerine uygulanan anket bilgileri esas alınarak yapılmaktadır (Yükseler, 2005; 9).

Doğrudan yabancı yatırım endekslerinden bazıları şöyledir: Uluslar arası rekabet gücü endeksi, uluslararası yönetim geliştirme enstitüsü dünya rekabet yıllığı, büyüme rekabet gücü endeksi, yatırım ortamı rekabet gücü endeksi, ekonomik özgürlük endeksi, performans ve potansiyel endeksi, güven endeksi. Görüldüğü gibi, bunlardan bazıları dolaylı şekilde yabancı yatırımlarla ilgilidir. Ancak, genel çerçevede yatırım ortamını etkiledikleri için atıfta bulunmaktadır.

Bu endeksler arasında DYY'lar ile ilgili son yıllara kadar önem arzeden DYY Performans Endeksi (FDI-PER-I) ve DYY Potansiyel Endeksi (FDI-POT) olup, aşağıda incelenecektir.

Tablo 6: Türkiye'nin Potansiyel ve Performans Endeks Değerleri.

Dönem	DYY Girişleri	
	Potansiyel Endeks	Performans Endeks
1990	63	69
2000	73	124
2003	70	106
2004	72	111
2005	69	107
2006	72	86
2007	-	84

4.1. DYY Performans Endeksi.

UNCTAD tarafından hesaplanmakta olup, ülkenin dünya yabancı sermaye girişinden aldığı payın, ülke GSYİH'nın dünya hasılası içindeki payına oranından elde edilmektedir. Türkiye'nin DYY Girişleri Endeksine göre durumu Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Türkiye'nin DYY Girişleri Performans ve Potansiyel Endeksleri

FDI-PER-I sıralamasında ise 1998-1990 yıllarında bulunduğu 70. sıradan, her yıl düşerek 1998'de yılında 126. , bu tarihten sonra ise her dönem artmış 2005-2007 yılları arasında ise toparlanarak 84. sıraya yükselmiştir.

4.2. DYY Potansiyel Endeksi.

UNCTAD doğrudan yabancı sermaye yatırım girişleri ile ilgili ülke potansiyelini ölçmek için "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Potansiyel Endeksi (FDI-POT-I)" geliştirmiştir. FDI Potansiyel Endeksi, ülkelerin çeşitli ekonomik ve yapısal göstergelerinden oluşmakta ve ülke ekonomilerinin DYY açısından sahip oldukları olanak ve avantajları göstermektedir. Bu değişkenler; Ortalama

GSYİH büyüme hızı, Kişi başına GSYİH (dolar), Telekomünikasyon alt yapısı, Kişi başına düşen enerji tüketimi, AR-GE harcamalarının GSYİH'ya oranı, Yüksek Öğretimdeki öğrenci sayısının toplam nüfus içindeki payı, Ülke Riski, Doğal kaynak ihracatının dünya toplamı içindeki payı, Elektronik ve taşıt araçları aksen ve parça ithalatının dünya toplamı içindeki payı, Hizmet ihracatının dünya toplamı içindeki payı, DYY stokunun dünya toplamı içindeki payı. Bu endekste yer alan 12 adet ekonomik ve yapısal değişkene 0 ile 1 arasında değer verilerek ortalama endeks değeri hesaplanmaktadır(UNCTAD, 2005; 52)

Türkiye'nin FDI-POT-I sıralamasında 1998-1990 yıllarında bulunduğu 62. sıra her yıl düşerek 2000 yılında 78., 2005-2007 yılları arasında ise 72. sıraya düşmüştür.

4.3. Diğer Endeksler

i) İş Ortamı Endeksi: İş yapma/yatırım ortamı (Doing Business) endeksi 2006 yılında 175 ülke, 10 alt bileşen ve toplam 39 göstergeden yararlanılarak hazırlanmaktadır. Söz konusu alt bileşenler şöyledir: Firma kuruluş işlemleri, lisans ve lisans işlemleri, işe alma ve çıkarma emlak alım ve kayıt, kredi temini, yatırımcı koruması, vergi ödeme işlemleri, dış ticaret işlemleri, sözleşme yaptırım gücü ve firma iflası (World Bank Group, 2006).

ii) AT Kearney DYY Güven Endeksi: Gelecek bir ila üç yıllık dönemde, belirli pazarların doğrudan yatırımların global dağılımından alacağı payın tahmin edilebilmesi için tasarlanan DYY Güven Endeksinin patenti AT Kearney danışmanlık şirketine aittir. Endekste skor aralığı 0-3'tür. Ülke skoru, 0'a yaklaştıkça yatırımcıların ülkeye ilişkin güven zayıflığını gösterirken, 3'e yaklaşması yatırımcıların artan güvenini göstermektedir (Hazine, 2006a:6).

DYY Güven Endeksi oluşturulurken kullanılan veriler birincil ve ikincil olarak ayrılmaktadır. Birincil verilere, 1000 büyük firmanın genel müdürleri, finans yöneticileri, yönetim kurulu üyeleri ve strateji uzmanlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda ulaşılmaktadır. Söz konusu 1000 firmanın geldiği ülke ve sektör sayısı yıldan yıla değişmektedir. Örneğin, firmalar 2004 yılında 38 ülkeden 23 farklı sektörden, 2005 yılında 47 ülke ve 24 farklı sektörden gelmektedir. İkincil veriler ise; UNCTAD, WB, IMF, OECD, EBRD, UN-ECLAC ve Economist Intelligence Unit gibi uluslararası kuruluşlardan toplanmaktadır (AT Kearney, 2004: 43, AT Kearney, 2005: 36).

Güven endeksinde ülke sıralaması ile DYY çekme performansı arasında güçlü pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Endeks sadece ilk 25 ülke için yayınlanmaktadır.

iii) UNCTAD Dünya Yatırım Eğilimleri Anketi - En Cazip DYY Lokasyonları : UNCTAD'ın Dünya Yatırım Raporu'nun yanı sıra yayınladığı Dünya Yatırım Beklentileri) World Investment Prospects) çalışması da çok uluslu şirketlerin 2008-2010 dönemine ilişkin yatırım eğilimlerini ortaya koyuyor. Ankete göre 2008'de Türkiye yatırımcıların "en cazip 15 ülke" sıralamasına girmeyi başarmasına rağmen, 2009'da başarısızlığa uğramıştır.

iv) WEF Küresel Rekabetçilik Endeksi: Örneğin, Dünya Ekonomik Forumu (*World Economic Forum- WEF*) tarafından her yıl ülkeler düzeyinde Küresel Rekabetçilik Endeksi (*Global Competitiveness Index, GCI*) yayımlanmaktadır. Bölgesel rekabetçiliğe, ülkenin üretkenlik düzeyini

belirleyen politika ve faktörler bütünü olarak bakan WEF, endeks çalışmalarında ülkelerin rekabetçiliklerini ve üretkenliklerini doğrudan etkilediğini kabul ettiği 9 farklı temel değişken (*kurumlar, altyapı, makro ekonomi, sağlık ve temel eğitim, ileri düzey eğitim, pazar etkinliği, teknolojik hazırlık, is sofistikasyonu ve yenilikçilik*) kullanmaktadır. Üretkenliğin temel alınarak belirlendiği bu değişkenlerin tek başına rekabetçilik için yeterli olmadığı, ancak bir arada değerlendirilmeleri sonucu ülkelerin rekabetçilikleri hakkında ip ucu verebileceği belirtilmektedir (WEF, 2007; 3-4).

v) IMD Küresel Rekabetçilik Endeksi: Ülkeler bazında rekabetçilik seviyesinin ölçüldüğü Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (*International Institute of Management Development-IMD*) tarafından gerçekleştirilmektedir. IMD (2005), kişi başına GSMH'yi rekabetçiliğin en önemli göstergesi olarak kabul etmektedir. IMD her yıl Dünya Rekabetçilik Yıllığı (*World Competitiveness Yearbook*) başlıklı çalışması ile ülkeler için rekabetçilik endeksi yayımlamakta; ekonomik performans, devlet etkinliği, işletmelerin etkinliği ve altyapı olmak üzere dört ana değişkeni temel almaktadır. Bu kategorilerin her biri, endekste eşit ağırlığa sahip olan beş alt kategoriden meydana gelmekte; her alt kategori ise farklı sayıda değişken içermekte ve endeks oluşturmak için toplam 314 değişken kullanılmaktadır (IMD, 2005). IMD yaklaşımı, bir ülkenin rekabetçi olabilmek ve rekabetçi kalabilmek için iyi bir hukuk sistemi, esnek bir ekonomik yapı, teknolojik ve geleneksel altyapı yatırımları, özel tasarruf ve yatırım, uluslararası piyasalarda rekabet, kamu ve bürokraside şeffaflık, hız ve kalite, ücret, üretkenlik ve vergi dengesi, güçlü orta sınıf, dengeli ücretlendirme, eğitime yatırım, değerlere saygılı, küresel ve yerel olma noktasında dengeli bir ekonomi başlıklarında başarılı olmasının gerektiğini söylemektedir (IMD, 2005: 615).

Tablo 7: Uluslararası Endekslerde Türkiye

ENDEKS	Yıllar İtibari İle Türkiye'nin Sıralamaları								Değişimin Yönü
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
World Bank İş Yapma Kolaylığı Endeksi	-	-	-	84	91	60	63	73	↓
UNCTAD UDY Girişi Sıralaması	52	37	22	17	25	20			↑
UNCTAD Dünya Yatırım Eğilimleri Anketi - En Cazip UDY Lokasyonları	-	-	-	-	22	15	İlk 15'in dışında		↓
AT Kearney UDY Güven Endeksi	24	-	13	-	20	-		23	↓
WEF Küresel Rekabetçilik Endeksi	65	66	66	58	53	63	61		↑
IMD Küresel Rekabetçilik Endeksi	48	46	39	43	48	48	47		↑
Şeffaf Uluslar arası Yolsuzluk Algılama Endeksi	77	77	65	60	64	58	61		↓

Kaynak: YASED

Sonuç

UNCTAD 2009 Dünya Yatırım Raporu verilerine göre, dünya genelinde uluslararası doğrudan yatırım girişleri 2008 yılında bir önceki yıla göre %14 düşüşle 1,7 trilyon dolar oldu. Revize verilere göre, 2007 yılında dünyada en fazla UDY çeken 25. ülke olan Türkiye, 2008 yılı verileri ile 18,2 milyar dolarlık DDY girişi ile 20. sıraya yükselmesine rağmen miktar olarak azalma gerçekleşmiştir. 2009'un ilk 9 ayı itibari ile uluslararası DDY girişleri 6 milyar dolar olmuştur. Bu azalma eğiliminin 2009 sonu itibariyle süreceği beklenmektedir. Bir fon krizi haline dönüşen küresel finansal kriz, dünya üzerinde gezen DYY'ı oldukça ciddi bir şekilde etkilemiş, Türkiye'de olumsuz bir şekilde etkilenerek ve DYY girişlerinde önemli bir düşüş yaşanmıştır. Türkiye'ye açısından DYY'ın performansını yansıtan endeksler incelendiğinde kriz sonrasında durumun olumsuz olduğu görülmektedir.

DYY'daki bu düşüş eğiliminin nedenleri şunlar sıralanabilir;

- Finansal kaynaklara erişimdeki kısıtlar nedeniyle yatırım yapabilme kapasitelerinde azalma
- Büyümeye ilişkin olumsuz beklentiler nedeniyle yatırım eğilimlerinde azalma
- Yatırımların geri çekilmesi / elden çıkarılması işlemlerinde artış
 - dış ülkelerdeki sermayenin ana ülkeye geri dönmesi
 - ters yönlü (iştirakten ana firmaya) şirket içi krediler
 - ana firmalara borçların ödenmesi
- B&S işlemlerinde yabancı bağlı ortaklıkların diğer şirketlere satışı şeklindeki işlemlerin oranında artış
- Finans piyasalarındaki likidite sıkışıklığı nedeniyle, B&S işlemlerinde düşüş

DDY Türkiye'nin önemli bir yatırım çekme potansiyeli olduğu halde, bunu miktarlarda DYY performansına dönüştüremediği, yatırım ortamı açısından eksikliği görülmektedir. Türkiye'nin Doğrudan Yabancı Yatırımları yönlendirmek amacıyla stratejiler geliştirmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

- Alantar, Doğan (2009), “Küresel Finansal Kriz ve Türkiye’nin Makro Ekonomik Göstergelerine Etkisi” Bütçe Dünyası, Cilt 3 Sayı 31 Kış 2009
- Alfaro, Laura; Chanda, Areendam; Kalemli-Ozcan, Sebnem and Sayek, Selin. “FDI and Economic Growth: The Role of Local Financial Markets.” *Journal of International Economics*, October 2004, 64, pp. 89-112.
- At Kearney, (2005), *FDI Confidence Index*, Erişim:www.atkearney.com, 27.02.2007.
- Balasubramanyam, V.N.; Salisu, M. and Sapsford, David. “Foreign Direct Investment and Growth in EP and IS Countries.” *Economic Journal*, January 1996, 106(434), pp. 92-105.
- Balasubramanyam, V. N., M. Salisu, and D. Sapsford (1999). ‘Foreign Direct Investment as an Engine of Growth’. *Journal of International Trade and Economic Development*, 8: 27-40.
- Basu, P., Chakraborty, C. and Reagle, D. (2003)” “Liberalization, FDI, and Growth in Developing Countries: A Panel Cointegration Approach”, *Economic Inquiry*, 41, 510-516.
- Blomstrom M., Lipsey, R.E and Zejan, M., (1996). Is Fixed Investment the Key to Economic Growth?, *Quarterly Journal of Economics*, No. 111, pp.269-276
- Blomström, Magnus; Lipsey, Robert E. and Zejan, Mario. “What Explains Developing Country Growth?” NBER Working Paper No. 4132, National Bureau of Economic Research, 1994.
- Borensztein, Eduardo; De Gregorio, Jose and Lee, Jong-Wha. “How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?” *Journal of International Economics*, June 1998, 45(1), pp. 115-35.
- Carkovic, Maria and Levine, Ross. “Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?” in Theodore H. Moran, Edward D. Graham, and Magnus Blomström, eds., *Does Foreign Direct Investment Promote Development?* Washington, DC: Institute for International Economics, 2005, pp. 195-220.
- Campos, N. F. and Kinoshita, Y. (2002). “Foreign Direct Investment as Technology Transferred: some Panel Evidence from the Transition Economies.” William Davidson Working Paper Number 438.
- Cali, Massimiliano; Isabella Massa and Dirk Willem te Velde (2008) “The Global Financial Crisis: financial flows to developing countries set to fall by one quarter “, Overseas Development Institute, 13 November 2008,

dw.tevelde@odi.org.uk.

- De Mello, L.R. (1999). "Foreign direct investment-led growth: Evidence from time series and panel data", *Oxford Economic Papers*, 51, 133-151.
- Demir, Yusuf (2007) "Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Olan etkisinin Türkiye Bağlamında Test Edilmesi ", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 34, Nisan 2007,ss 152-161
- DPT, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Doğrudan Yabancı Yatırımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s.2, 2000
- Fedderke, J.W, Romm , A.T(2006) "Growth Impact and determiants of Foreign Direct Investment İnto South Africa , 1956-2003 " *Science Direct, Economic Modelling* 23,738-760
- Ford ,Tmothy C., Jonathan C.Rork ve Bruch Elmslie(2008), *Foregn Direct Investment, Economic Growth and The Human Capital Threshold:Evidence From us States "*, *Rewiev İnternational Economecs* 16(1), 96-113,2008
- HAZİNE, (2006a), *Uluslararası Doğrudan Yatırım 2005 Yılı Raporu*, Ankara.
- HAZİNE, (2006b) *Türkiye Yatırım Danışma Konseyi İlerleme Raporu*, Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı (2007) T.C. Başbakanlık, Hazine Müsteşarlığı, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü *Uluslar arası Doğrudan yatırımlar 2006 Yılı raporu*, Haziran 2007
- Hazine Müsteşarlığı (2008a) "T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü , *Uluslararası doğrudan Yatırım Verileri bülteni* Ekim 2008
- Hazine Müsteşarlığı (2008b)"T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü , *Uluslar arası Doğrudan Yatırımlar 2007 Yılı Raporu* ,Haziran 2008
- International Institute of Management Development (IMD), (2006). *World Competitiveness Yearbook 2005*, Lausanne.
- Karluk, Rıdvan "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme Katkısı",*Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye*, Ankara, TCMB, 2001.
- Karacasulu, Nilüfer; *Uluslar arası Teknoloji Transfer Süreci ve Yöntemleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, Temmuz 2000
- Krugman, P. R. (1994). *Competitiveness: A Dangerous Obsession. Foreign Affairs*,73(2), 28-44.
- Lensink, R. and O. Morrissey (2006), 'FDI: Flows, Volatility and the Impact on Growth', *Review of International Economics*, 14: 3, 478-493

- Li, Xiaoying and Xiaming Liu, (2005). Foreign Direct Investment and Economic Growth: An Increasingly Endogenous Relationship, *World Development*, Vol. 33, No. 3, pp. 393-407.
- Mencinger, J., (2003), "Does Foreign Direct Investment Always Enhance Economic Growth?", *Kyklos*, 56(4), pp. 491-509.
- Nair-Reichert, U. and Weinhold, D. (2001). "Causality Tests for Cross- Country Panels: A New Look on FDI and Economic Growth in Developing Countries", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 63, 153-171
- National Competitiveness Council, (2001). Annual Competitiveness Report 2001, Dublin.
- Oksay, Suna; Çok Uluslu Şirketler Teorisi Çerçevesinde Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek, Değerlendirilmesi, Ocak-1988
- Özkan, F.Gülçin (2008) "Küresel Mali Kriz: Makroekonomik Bir Yaklaşım" BDDK Kuruluş Yıl Dönümü Konferansı ,ss.71-84,29 Augustos 2008, İstanbul
- Ram, R., and K. H. Zhang, 2002. "Foreign Direct Investment and Economic Growth: Evidence from Cross-Country Data for the 1990s." *Economic Development and Cultural Change* 51(1):205-15.
- Sushanta Mallick & Tomoe Moore, 2008. "Foreign Capital in a Growth Model," *Review of Development Economics*, Blackwell Publishing, vol. 12(1), pages 143-159, 02.
- Sarkar, Prabirjit, 2007. "Does Foreign Direct Investment Promote Growth? Panel Data and Time Series Evidence from Less Developed Countries, 1970-2002," MPRA Paper 5176, University Library of Munich, Germany
- The World Bank Group, (2006), "Doing Business 2006", Erişim: www.doingbusiness.org, 15.02.2010.
- UNCTAD, (2000), *World Investment Report-2000*, UN, New York and Cenova.
- UNCTAD, (2001), *World Investment Report-2001*, UN, New York and Cenova.
- UNCTAD(2002) 'Transnational Corporations and Export Competitiveness "World Investment Report 2002, United Nations, New York and Geneva
- UNCTAD (2004) 'The Shift Towards Services" World Investment Report 2003, United Nations, New York and Geneva
- UNCTAD(2004) "The Shift Towards Services", World Investment Report 2004, United Nations, New York and Geneva
- UNCTAD(2005) Transnational Corporations and the Internationalization of R&D", World Investment Report 2005, United Nations New York and Geneva

UNCTAD(2006) “FDI From Developing and Transition Economies : Implications for Developments”, World Investment Reports 2006,United Nations, New York and Geneva

UNCTAD (2007a) “Transnational Corporations, Extractive Industries and Development”, World Investment Report 2007, United Nations, New York and Geneva

UNCTAD (2007b), Handbook of Statistics 2006-2007,
<http://www.unctad.org/fdistatistics11/03/2008>

UNCTAD (2008a) “ Transnational Corporations, and Infrastructure Challenge”World Investment Report 2008, United Nations, New York and Geneva,24 September 2008

UNCTAD(2008b) World Investment Prospects Survey 2008-2010,United Nations,New York and Geneva 24 September 2008

UNCTAD 2009 Dünya Yatırım Raporu, 2009, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı UNCTAD 2009–2011 Dünya Yatırım Beklentileri Raporu, 2009, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı

World Economic Forum (WEF), (2007). Global Competitiveness Report 2006-2007, Oxford University Press, Oxford.

Yükseler, Zafer, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İş/Yatırım Ortamı İlişkisi, TCMB, 2005

Veriler;

T.C. Merkez Bankası Ödemeler Dengesi İstatistikleri www.tcmb.gov.tr

Hazine Müstesarlığı İstatistikleri www.hazine.gov.tr

Uluslararası Endeksler

World Bank Doing Business – www.doingbusiness.org

UNCTAD – www.unctad.org

AT Kearney – www.atkearney.com

World Economic Forum – www.weforum.org

Institution for Management Development – www.imd.ch

Transparency International – www.transperancy.org

YASED, www.yased.org.tr 25.02.2010